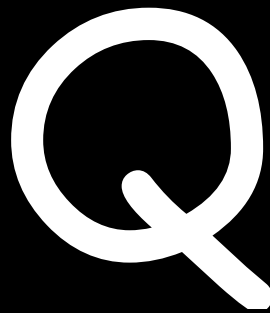

Volkenrecht

Samenvatting

quickprinter
Koningstraat 13
2000 Antwerpen
www.quickprinter.be

Online samenvattingen kopen via

www.quickprintershop.be

Like us on Facebook!

www.facebook.com/quickprintershop

VOLKENRECHT

INHOUD

Volkenrecht	1
Inleiding	7
<i>Examen</i>	7
<i>Inleiding tot het volkenrecht</i>	7
Volkenrecht van nu en straks	7
Uitgangspunt klassiek volkenrecht	8
Samenvatting Inleiding Handboek	11
1. <i>Klassiek en hedendaagse volkenrecht</i>	11
2. <i>Rechtspersonen</i>	12
De Staat	12
Internationale Organisaties	13
Ondernemingen	14
NGO's	15
Individen	16
3. <i>Bronnen</i>	17
Verdragenrecht	17
Gewoonterecht	17
Algemene Rechtsbeginselen	17
Andere Bronnen	18
Zelfregulering van Hybride Overeenkomsten	18
Naleving	19
4. <i>Geschillenbeslechting</i>	19
5. <i>Internationale Vrede en Veiligheid</i>	20
Collectieve rechtshandhaving	21
Zelfverdediging	21
Gebruik van geweld buiten het Handvest	21

Responsibility to Protect	21
Internationaal Humanitair Recht	22
6. <i>Duurzame ontwikkeling</i>	22
Handel	23
Ontwikkelingssamenwerking	23
Milieu	23
De Staat	24
1. <i>Definitie internationaal rechtssubject</i>	24
2. <i>Definitie van de Staat</i>	24
D1 Montevideo Convention	25
A27 ICJ: BURKINA Faso v. Niger	28
3. <i>Erkenning van Staten</i>	30
4. <i>Lidmaatschap Internationale Organisaties</i>	30
D2 VN Handvest: Artikel 3 & 4	30
5. <i>Zelfbeschikkingsrecht</i>	31
IVBPR & IVESCR	32
D2 VN Handvest: Artikel 1 & 73	33
D23: VN Verklaring Rechten Inheemse Volkeren	35
A16: African Charter Human and Peoples' Rights	37
D24: Kosovo Declaration of Independence	39
A21: ICJ: Advisory Opinion Kosovo	41
6. <i>Rechtsmacht</i>	42
D8: UNCLOS	44
D7: UNESCO	46
D16: Statue of the International Criminal Court	47
7. <i>Immunititeit</i>	47
A24: Jurisdictional Immunities of the State	50
8. <i>Staatsaansprakelijkheid</i>	51
D19: Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts	51
A26: Obligation to Prosecute or Extradite	53
A3: US Diplomatic and Consular Staff in Tehran	54

Internationale Organisaties	56
1. <i>Internationale rechtspersoonlijkheid van internationale organisaties</i>	57
A1: Injuries in the service of the UN	57
A6: Nuclear wapens in armed conflicts	58
2. <i>Accountability & Responsibility van internationale organisaties</i>	60
D13: IBRD/IDA resolution on World Bank inspection panel	61
D22: Human Right Advisory Panel	63
A14: European Court of human Rights: Kosovo War	65
3. <i>Verenigde Naties</i>	65
D2: Handvest v.d. VN	65
Ondernemingen	69
1. <i>Rechten van ondernemingen</i>	70
A9: International Centre for the Settlement of Investment Disputes (ICSID)	71
2. <i>Plichten van ondernemingen</i>	72
D17: UN Global Compact	72
D27: OECD Principles	73
D20: ICMM Sustainable Development Framework	74
NGOs en individuen	75
1. <i>Definitie en kenmerken</i>	75
D15: Consultative relationship between the UN and NGOs	76
2. <i>Functies</i>	77
3. <i>Rekenschap</i>	78
D30: INGO Accountability Charter	78
A18: ICSID Foresti, Carli and others vs. South Africa	79
Mensenrechten	80
1. <i>Universele Verklaring Rechten van de Mens</i>	80
D5: Universal Declaration of Human Rights	81
Core UN Human Rights Treaties	82
D21: Human Rights Council	84
A15: Sayadi and Vinck vs. Belgium	85
2. <i>Mensenplichten – Internationaal Strafhof</i>	87

D16: Statue of the International Criminal Court	87
A25: ICC: Prosecutor Lubanga	89
Verdragenrecht	89
1. <i>Typologie van bronnen</i>	89
D3: Statue International Court of Justice	90
2. <i>Definitie en Toepassingsgebied Verdragen</i>	90
D6: Verdrag van Wenen	90
3. <i>Totstandkoming, Wijziging, Beëindiging en Doorwerking</i>	92
Totstandkoming	92
Wijziging	94
Beëindiging	94
Doorwerking	94
4. <i>Voorbehouden</i>	94
A12: IGH: Congo vs. Rwanda	95
5. <i>Interpretatie</i>	97
A17: IGH: Costa Rica vs. Nicaragua	98
A10: IACHR: Awas Tingni Vs. Nicaragua	98
Gewoonterecht	100
A4: Nicaragua Arrest	100
A5: Tadic	102
Andere Bronnen	104
1. <i>Hiërarchie</i>	104
A2: North Sea Continental Shelf cases	105
2. <i>Ius Cogens</i>	106
3. <i>Algemene Rechtsbeginselen</i>	107
A7: Gabcikovo – Nagymaros Project	108
4. <i>Soft Law</i>	109
D9: UN Declaration Right to Development	110
A19: Minority Rights	110
5. <i>Zelfregulering</i>	110
6. <i>Hybride Meerpartijen Initiatieven</i>	111

D18: Voluntary Principles on Security and Human Rights	111
D28: EU/ILO/Bangladesh Sustainability Compact	111
Geschillenbeslechting	113
1. <i>Het Internationaal Gerechtshof</i>	113
D3: Statue INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE	113
A23: Temple of Preah – Cambodia vs. Thailand	115
2. <i>Andere gerechtshoven</i>	116
Vrede en Veiligheid	117
A13: Bosnie vs. Servie	117
1. <i>Onderscheid recht vrede en veiligheid/ internationaal humanitair recht/ internationaal strafrecht</i>	119
2. <i>Geweldverbod</i>	120
3. <i>Collectieve rechtshandhaving & R2P</i>	121
D10: UN Security Council resolution KUWAIT	123
R2P: 2005 World Summit Outcome Document	124
D25: UN Security Council 1970 Lybia	125
D26: UN Security Council 1973 Lybia	126
4. <i>Recht op zelfverdediging</i>	126
A4: Nicaragua Arrest	127
A11: ICJ Congo vs. Uganda	129
5. <i>Zelfhulp</i>	131
6. <i>Humanitaire Interventie</i>	131
7. <i>Veiligheidsraad en gewapende groepen</i>	131
D29: UN Security Council Resolution 2118 Middle East	133
D31: EU Parliament: Use of armed drones	134
D32: UN Security Council: Al Qaida	136
Duurzame ontwikkeling	137
1. <i>Milieu</i>	137
2030 Agenda for Sustainable Development	138
D12: Verklaring van Rio: Milieu en Ontwikkeling	139
A7: Gabcikovo-Nagymaros	141
A20: Pulp Mills	143

D11: Raamverdrag Klimaatverandering	145
Kyotoprotocol	147
Paris Agreement	148
<i>2. Handel</i>	<i>150</i>
D14: Wereldhandelsorganisatie	150
A8: WTO Appellate Body: Shrimps	153
<i>3. Ontwikkeling</i>	<i>156</i>
Ontwikkelingslanden	156
D9: Verklaring Recht op Ontwikkeling	157
African Charter Human and Peoples' Rights	159
A19: Minority Rights	160

INLEIDING

EXAMEN

BOEK

- Bronnenboek
- Inleiding: legt de rode draad van het boek/vak uit
- Rest van het boek: arresten, adviezen, beslissingen & documenten
 - o A = arresten (beslissingen van internationale rechtbanken)
 - o D = (andere) documenten

Er is geen officiële, uitgeschreven cursus, het vak bestaat uit de lessen + de bronnen uit het handboek.

EXAMEN

- Gebaseerd op de les leerstof.
- Handboek met primaire bronnen mag gebruikt worden (je mag er in onderlijnen & kleuren maar níét schrijven, op post-its mag je wel iets schrijven bv A1 D23 maar geen andere tekst).
- Mondeling examen, voorbereidingstijd is even lang als het examen als uw voorganger (ongeveer 12min).
- Je krijgt een papier met twee documenten bv A4 en D14, je zoekt deze op in het handboek, de prof stelt een vraag bij het begin van het examen, je moet zelf bij elk document dat we behandeld hebben een verhaaltje van 3 a 4 min kunnen vertellen, gebaseerd op les & gekaderd in de rest van de leerstof, de prof stelt wel nog bijvragen over uw verhaaltje.
- Voorbereiding niet afgeven.
- Voorbereidingstijd is veel te kort om uw document nog te lezen, je moet ze allemaal thuis voorbereid hebben of het lukt níét.
- Twee documenten zullen uit twee verschillende delen van de cursus komen, sowieso 1 A-document en 1 D-document.

INLEIDING TOT HET VOLKENRECHT

VOLKENRECHT VAN NU EN STRAKS

Klassiek	Hedendaags
Geheel van rechtsnormen dat de betrekkingen tussen staten regelt.	Geheel van regels dat de internationale betrekkingen beheerst.

Klassieke definitie: Volkenrecht gaat over relatie tussen staten, met als praktisch voordeel een duidelijk onderscheid tussen volkenrecht (internationaal recht) en nationaal recht.

- *Nationaal recht:* speelt zich binnen 1 staat af, verticale relatie overheid en andere actoren zoals burgers en bedrijven.
- *Internationaal recht:* speelt zich tussen verschillende staten af, horizontale relatie tussen de staten.

Realiteit vandaag de dag: vele andere actoren naast staten die deelnemen aan het internationale rechtsverkeer. → Hedendaags is het onderscheid met nationaal recht veel minder duidelijk als vroeger, aangezien nu vanuit internationaal recht ook gekeken wordt naar de verhouding van individuele overheden en de onderliggende actoren, dit zorgt voor veel meer conflict dan vroeger.

Hedendaagse definitie: **Volkenrecht = Geheel van regels dat de internationale betrekkingen beheerst.**

→ Niet alleen van staten zoals in de klassieke definitie maar van alle actoren die zich in de internationale betrekkingen begeven (ook private actoren, ondernemingen, internationale organisaties etc.)

- VB: internationaal strafrecht: Individuen worden internationaal bestraft (en beschermd) voor internationale aanvallen tegen andere burgers zoals bv. oorlogsmisdaden.
- VB: internationaal vennootschapsrecht: Bedrijven worden internationaal bestraft (en beschermd) omdat bedrijven meer en meer internationaal actief zijn en de gevolgen van hun activiteiten grensoverschrijdend zijn.

Probleem bij internationaal recht: **gebrek aan sturende organen** ↔ sturende organen heb je veel meer bij nationaal recht dan bij internationaal recht

- In het volkenrecht heb je **geen centrale wetgever** (wel een veelheid van wetgevers), niet één wereldregering of parlement maar wel allerlei internationale organisaties zoals WTO, VN die allemaal regels (verdragen) opstellen.

Probleem: deze wetgevers kunnen elkaar tegenspreken o.b.v. verschillende belangen, te weinig coördinatie, zo krijg je het probleem dat eenzelfde staat verschillende verdragen ratificeert (toepast) die tegenstrijdig zijn.

- In het volkenrecht heb je **geen uitvoerende macht** (geen wereldregering), telkens moet er ad hoc beslist worden wie kan optreden / wie het recht moet handhaven (in uitzonderlijke gevallen kan de veiligheidsraad met geweld het naleven van een wet nastreven), meestal is diegene die dan kan optreden veel zwakker waardoor er slechts kan worden ingegrepen wanneer een staat het verdrag niet naleeft, het verschil tussen bindende en niet bindende rechten is minder belangrijk in internationaal recht, omdat er te weinig/slecht gecoördineerde handhavingsmechanismen zijn (anders in het nationaal recht).
- In het volkenrecht **geen internationale rechter**, wel internationaal gerechtshof maar dat hangt ervan af of de staten bereid zijn om de bevoegdheid van het internationaal gerechtshof goed te keuren of niet, er zijn nog een aantal gespecialiseerde rechters in bv economische zaken, veiligheidszaken maar er is geen algemeen erkende rechter die altijd kan opkomen in een geschil.

UITGANGSPUNT KLASSIEK VOLKENRECHT

Staten: de enige internationale rechtspersonen.

Vertrekpunt: soevereiniteit en gelijkheid van staten

- SOEVEREIN: De staat is binnen zijn eigen rechtsmacht (meestal eigen grondgebied), beschermd tegen inmenging van buitenaf, dit wil zeggen dat de regering binnen de eigen rechtsmacht zelf de regels stelt & het beleid maakt. Andere staten hebben zich hier niet in te mengen (het niet-interventie beginsel), in het volkenrecht geldt de regel dat je niet aan inmenging aan interne aangelegenheid mag doen d.m.v. bijvoorbeeld oorlog (dit is het idee maar dit wordt niet altijd zo toegepast), dit mag NIET MEER, vroeger kon dit wel. Een staat is bovendien alleen gebonden door volkenrecht mits instemming (ratificatie ve verdrag).
- GELIJK: Alle staten zijn voor het internationaal recht gelijk, juridisch gelijk = fictie in de realiteit (militaire machtige staten, klein of groot grondgebied, economische macht, in de internationale politiek is er een ongelijke machtsverhouding), in het volkenrecht is alles wat zich een staat mag noemen gelijk, in de algemene vergadering van de VN hebben alle staten 1 stem (Liechtenstein 1 stem & VS ook 1 stem).

De rechter van 1 staat mag geen uitspraak doen over een andere staat, want dan zou er geen gelijkheid en soevereiniteit zijn (dan zou deze ene rechter zich boven de andere rechter zetten, aangezien hij mag beslissen over de andere staat), tenzij de andere staat hiermee zou instemmen (weinig waarschijnlijk) → internationale gerechtshoven en wetten.

Hoe komt internationaal recht tot stand? Wanneer staten het wensen (is zeer belangrijk wanneer we naar verdragen recht gaan kijken), indien alle staten soeverein zijn hebben alle staten het recht om zelf te beslissen of ze zich op

internationaal niveau gaan verbinden, een staat kan niet gedwongen worden om partij te worden bij een internationaal verdrag (men kan dit zeer betreuren, maar niet afdwingen wanneer een bepaald land zich niet wil aansluiten bv. VS en akkoord van Parijs omtrent klimaat).

Verband internationaal recht en internationale politiek: Wanneer wel verbinden tot een internationaal verdrag en wanneer niet?

- VB: Kleine staten als België blijken meer internationale verdragen te ratificeren dan wereldmachten. Waarom? Het is in het belang van ons land om aan te sluiten, het versterkt positie van ons land in internationale betrekkingen. Zo is het bv. belangrijk voor België om zich aan te sluiten bij belangrijke handelsverdragen, door onze ligging (midden in Europa) moet onze economie opengesteld worden. Een wereldmacht (vb. VS) kijkt daar heel anders naar: internationale verdragen beperken hun macht. Ze hebben economisch, militair al veel macht, waarom laten vastleggen hoe te gebruiken in internationale regels, is dat wel in ons belang?
- VB: Israël/Palestina: Macht van twee entiteiten: militaire macht van Israël veel groter dan van Palestina, als gevolg beroept Palestina zich voortdurend op het internationaal recht (ziet er bescherming in), Israël is geneigd om te zeggen dat die niet van toepassing zijn. Palestijnen zijn daarom niet ethischer dan Israël, ze hebben er gewoon meer voordelen aan.

Keuzevrijheid van staten geldt niet enkel voor verdragen, maar ook voor de bevoegdheid van rechters (internationale rechters die je al dan niet erkent). Landen kunnen dus kiezen bij welke regels (recht) ze zich aansluiten, en of die een internationale rechter zal toelaten om de naleving na te gaan of niet.

“Je moet de verkeersregels naleven, maar als je door het rood rijdt kan je zelf kiezen of je voor de rechter kan gebracht worden of niet.”

Uitgangspunt: Bevoegdheid van een rechter wordt ad hoc besloten.

Uitzondering: Bevoegdheid van rechter in geval van geschil reeds in verdrag zelf besloten.

VB: In het genocideverdrag is er een clause die zegt dat: in het geval er een geschil rijst, is het internationaal gerechtshof bevoegd. Maar dit is niet persé bindend, je mag bij verdragen voorbehouden maken, dus wel het verdrag ratificeren maar niet dat artikel. Rwanda had bijvoorbeeld bij dat artikel 9 een voorbehoud te maken, Rwanda wou niet dat een internationaal gerechtshof zou oordelen over een geschil dat zou ontstaan. Erger dan op het eerste zicht zou denken, want staten zijn gelijk.

Voorbeeld Slovenië en Kroatië (zie tekst BB, niet in bronnenboek):

Conflict omtrent de grenzen tussen Slovenië en Kroatië (het vroegere Joegoslavië).

- 1991: Onafhankelijkheidsverklaring Slovenië (eerste deelrepubliek van Joegoslavië heeft zich afgescheiden), later heeft Kroatië zich afgescheiden
- Jaren later nog steeds dispuut tussen Slovenië en Kroatië omtrent afbakening van grenzen, 10% van het land was discussiepunt: Piran, een stad op het schiereiland van Slovenië, op de grens met Kroatië.
- 2009: Beide landen beslissen dit geschil op te lossen onder druk van de EU via internationale arbitrage.

ARBITRAGE: Een rechter wordt ‘gemaakt’, je hebt er niet noodzakelijk één maar twee partijen creëren ad hoc een internationaal tribunaal om over hun dispuut te beslissen.

1. *Stap 1:* Bepalen wat de bevoegdheid van die rechter is (artikel 3).
2. *Stap 2:* Bepalen welk recht deze rechter zal toepassen (bv internationaal recht, omtrent de zee bv ook soort belangenafweging in termen van billijkheid en goed nabuurschap, anders wordt het verschil toch nooit opgelost) (artikel 4).

3. *Stap 3:* Bepalen dat men sowieso de uitspraak zal accepteren (terwijl m'n de uitspraak nog niet kent) en men bovendien bereid is om de internationale uitspraak voorrang te geven op de eventuele strijdige nationale wetgeving (artikel 7).
4. *Stap 4:* Beslissen op de samenstelling van het arbitrage instituut, elk land dat aangesloten is bij de arbitrage hof geeft een aantal internationale experts op, indien er dan een geschil is kunnen de betrokken partijen een aantal rechters kiezen (dit is geen permanent hof, indien er een geschil is kan er van de lijst gekozen worden om een tribunaal op te stellen dat tijdelijk bestaat met dit geschil als doel), 3 rechters uit de lijst & 2 extra rechters (1 rechter uit elk land) naam van dit hof = permanent court of arbitration (tegenstrijdige naam want dit is niet permanent).

Dit permanent court gaat geschillen oplossen voor allerlei verschillende actoren zoals bv. een NGO tegen een staat, dit is duidelijk een kenmerk van hedendaags recht (de enige voorwaarde is dat de landen zelf accepteren om de procedure van arbitrage toe te passen).

Methode afbakening van grenzen: zie volgende les, er zijn verschillende criteria om te beslissen over de grenzen van twee staten (algemene regels, niet alleen gebruikt door dit court).

- Waar je vroeger macht over had, mag je in de toekomst ook macht over hebben (*uti possidetis iure* principe), als je dus kan bewijzen dat uw staat vroeger macht had over dit gebied kan je de macht terugkrijgen.
- Zijn er nog verdragen/afspraken op papier waaruit blijkt dat er op een bepaald moment een bepaalde grens was afgesproken?
- Wie heeft er in de praktijk overheidshandelingen besteld in een bepaald gebied? (Vb. Toen er politie moest ingrijpen in een conflict, welk land ging toen helpen?)

Besluit: op basis van de drie criteria hebben ze de baai 2/3 aan Slovenië gegeven en 1/3 aan Kroatië.

Factoren die de klassieke definitie v.h. volkenrecht onder druk zetten:

- **Globalisering:** Liberale economische wereldorde → economische globalisering zorgt dat handel niet meer binnen de grenzen blijft. Landen zijn met elkaar verbonden en we kunnen niet anders dan internationale regels bedenken.
Impact op het recht: Rechtssystemen beginnen meer en meer op elkaar te lijken.
- **Gemeenschappelijke belangen:** Idee van waarden, vb. mensenrechten, klimaat, gebruik van kernwapens etc.

Voorbeeld: Amazonewoud

- Amazonewoud is voor heel de wereld belangrijk.
- Ligt voornamelijk in Brazilië, dat dus in principe kan beslissen over dat woud. Houtkapping is een belangrijke factor in Braziliaanse economie.
- Woud aan soevereiniteit v Brazilië onttrekken? Nee, maar wel zeggen dat de Braziliaanse staat de soevereiniteit op een verantwoorde manier moet uitoefenen. Een staat oefent in naam v.d. mensheid de rechtsmacht uit over een gemeenschappelijk belang (*custodial sovereignty*). De staat blijft territoriaal bevoegd, maar andere actoren hebben een inzagerecht over hoe de staat het gemeenschappelijk belang waarborgt en indien nodig een plicht tot bijstand.
- → Herinterpretatie begrip soevereiniteit.
- **Humanisering:** Voor iedereen op de planeet een menswaardig leven creëren, heb je ook andere instrumenten voor nodig dan enkel staten.

Mijlpaal: Universele verklaring voor de rechten v.d. mens. Aangenomen onmiddellijk na WO II. Mensenrechten niet langer een interne, maar internationale aangelegenheid. Begin van een evolutie waarbij mensenrechten gaan fungeren als grondrechten in het volkenrecht (= toetssteen v internationale regelgeving).

Voorbeeld: Immunititeit v diplomaten. Diplomaten kunnen niet strafrechtelijk worden vervolgd (binnen de uitoefening van hun mandaat als woordvoerder van een staat). Als landen internationale dialogen in gang willen houden, moeten we hen immunititeit verlenen in hun functie, want als staten niet meer met elkaar kunnen praten krijgen we oorlog.

Maar, mensenrechten: wat als een regime op grote schaal foltert, is het dan wel wenselijk dat zij immunititeit verlenen? Uitzonderingen op invoeren?

SAMENVATTING INLEIDING HANDBOEK

1. KLASSIEK EN HEDENDAAGSE VOLKENRECHT

Het klassieke volkenrecht regelde enkel de verhoudingen tussen staten. In 1927 besliste het permanente Hof van internationale Justitie over volgend arrest met de naam "Lotus arrest": *"International law governs relations between independent states. The rules of law binding (...) emanates from their own free will."*

Het uitgangspunt was de soevereine gelijkheid van staten, waarvan deze 3 principes af te leiden zijn:

- Staten zijn de enige internationale rechtspersoon
- **Staten zijn soeverein:** een internationaal wet is alleen geldig voor een staat als hij het heeft geratificeerd. Door het niet-interventiebeginsel wordt er zeker gesteld dat geen andere staat zich inmengt in nationale belangen.
- **Staten zijn gelijk:** een staat kan niet gedaagd worden voor de rechter van een andere staat – daarvoor is een internationale rechter noodzakelijk.

Maar de klassieke definitie is meer en meer onder druk door verschillende redenen:

- *Globalisering*
Rechtssystemen lijken steeds meer op elkaar (ook in internationaal recht werden individu veroordeelt).
- *Gemeenschappelijke belangen* (bv. Amazonewoud in Brazilië)
 - Soevereiniteit beïnvloed door de belangen van andere staten (op het grondgebied van een staat).
 - "Custodial sovereignty" – een staat oefent in naam van de mensheid de rechtsmacht uit over een gemeenschappelijk belang (inzagerecht van andere staten).
- *Humanisering*
Mensenrechten niet langer een interne maar een internationale aangelegenheid. Begin van een evolutie waarbij mensenrechten gaan fungeren als grondrechten in het volkenrecht.

WAT ZIJN GEMEENSCHAPPELIJKE BELANGEN?

Men kan verwijzen naar gemeenschappelijke waarden. Er bestaan waarden die eigen zijn aan de mensheid en die door het internationaal recht moeten worden beschermd. De hele internationale gemeenschap heeft belang bij de bescherming.

Gemeenschappelijke waarden zijn *belangen die als dusdanig worden erkend door de internationale gemeenschap*. De erkenning blijkt niet alleen uit verdragen, maar ook uit standpunten van verklaringen van internationale organisaties, bedrijven en NGO's.

Ook de vaststelling dat sommige doelstellingen alleen door grensoverschrijdende samenwerkingen kunnen bereikt worden benadrukt het belang van de erkenning van gemeenschappelijke belangen. In dit geval dient het internationaal recht als facilitator.

Naar gemeenschappelijke waarden wordt ook vaak gewest in de volgende documenten:

- Handvest van de VN (D2) - wapengeweld enkel zal gebruikt worden "in het algemeen belang"

- Universele verklaring voor de Rechten van de Mens (D5) is een gemeenschappelijk ideaal
- Raamverdrag inzake Klimaatverandering (D11) - gevolgen van de klimaatverandering is een gemeenschappelijke belang
- Internationaal Strafgerechtshof (D16) is opgericht voor de ernstigste misdaden “die de internationale gemeenschap met zorg vervullen”

De spanningen tussen het **respecteren van de wilsautonomie** van de staat en de wens om **gemeenschappelijke belangen te beschermen**, loopt als een rode draad door het hedendaags volkenrecht. Er is een discussie over mensenrechten en of zij een grondrecht kunnen zijn voor de internationale wetgeving.

Klassieke regels staan onder druk vanuit de mensenrechtelijke perspectief: bewijsregels van het gewoonterecht, geldigheid van voorbehouden bij verdragen en de immuniteit van regeringsleiders.

Hoewel staten officieel gelijk zijn in internationaal wet, bestaan er toch verschillen.

2. RECHTSPERSONEN

Definitie internationaal rechtssubject, bedacht door internationaal gerechtshof: *“Een internationaal rechtspersoon is een drager van internationale rechten en plichten. Hij heeft het vermogen om een vordering in te stellen naar internationaal recht ter vrijwaring van zijn rechten en is volkenrechtelijk aansprakelijk in geval van niet-nalevering van zijn verplichtingen¹.”*

DE STAAT

Beschikt over **volkomen internationale rechtspersoonlijkheid**: de staat kan rechten en plichten hebben op het gehele terrein van het volkenrecht. Andere actoren hebben een beperkte rechtspersoonlijkheid in het volkenrecht.

De soevereine gelijkheid is het uitgangspunt (economische en militaire macht, grootte van bevolking en grondgebied niet geacht). Er bestaan ook uitzonderingen.

1. Definitie van de staat²

Een staat heeft:

- een bevolking
- een grondgebied
- een regering die daadwerkelijk en effectief gezag uitoefent.

De vierde voorwaarde is de mogelijkheid van een staat relaties te hebben met andere staten. Verder beslissen staten vrij over de erkenning van nieuwe staten, waarin vaak politieke aspecten belangrijker zijn dan juridische. Het internationaal gerechtshof buigt zich geregeld over grensverschillen³.

2. Zelfbeschikkingsrecht⁴

Is een centraal punt in vele verdragen en verklaringen, waarop de argumentatie opbouwt.

“Alle volken bezitten het zelfbeschikkingsrecht. Uit hoofde van dit recht bepalen zij in alle vrijheid hun politieke status en streven zij vrijelijk hun economische, sociale en culturele ontwikkeling na.”

¹ A1: Reparations for Injuries suffered

² D1: Montevideo Convention

³ A27: Frontier Dispute Burkina Faso vs. Niger

⁴ A16: African Commission: Mgwanga; A21: Declaration of Independence Kosovo; D23: UN Declaration Rights of indigenous Peoples; D24: Kosovo Declaration of Independence.

Tijdens de dekolonisatie beriepen de kolonies zich op het zelfbeschikkingsrecht om hun onafhankelijkheid af te dwingen. Het zelfbeschikkingsrecht biedt ook bescherming tegen inmengen van buitenaf, voor de onafhankelijke landen.

Als een nieuwe staat tot stand komt, is de vraag of zij de verplichten van de oorsprong staat bijhouden of het nieuw definiëren⁵.

3. Rechtsmacht

Staten oefenen op hun eigen grondgebied rechtsmacht uit over personen, goederen en gebeurtenissen. Op het eigen territorium bezit de staat wetgevende bevoegdheid en een geweldmonopolie (om voor orde te zorgen). De nationale rechtbanken spreken er het binnenlands recht uit maar ook binnen het grondgebied kan de rechtsmacht (door internationale instanties) beperkt worden door volkenrechtelijke regels (verdragsrechtelijke of gewoonterrechtelijke aard).

Er zijn ook gebieden van de wereld waar geen nationale staat de rechtsmacht heeft – deze gebieden vallen onder internationaal regime, waarin telkens een evenwicht wordt gezocht tussen vrij gebruik door alle staten en bescherming van het gebied als gemeenschappelijk erfgoed van de mensheid. (Er is ook gemeenschappelijke erfgoed dat zich op een grondgebied bevindt waar de internationale gemeenschap een recht op toezicht en een plicht tot bijstand heeft, maar geen rechtsmacht.)⁶

4. Immuniteit⁷

Een staat kan niet gedaagd worden voor de rechter van een andere staat. Immuniteiten gelden bijgevolg voor nationale rechtbanken, geschillen tussen staten moeten op internationaal niveau worden geregeld. De hoogste gezagsdragers van een land genieten immuniteit voor de nationale rechtbanken van andere staten gedurende hun ambtstermijn. Volgens de internationale gerechtshof geldt ook na beëindiging van hun functie de immuniteit (Yerodia zaak⁸), maar alleen voor daden gesteld tijdens en in uitoefening van de functie (niet voor privéhandelingen).

Onderscheid wordt gemaakt tussen de immuniteit van vreemde staten, van overheidsfunctionarissen en van diplomaten. Alleen de laatste is verdragsrechtelijk vastgelegd in het verdrag van Wenen inz. Diplomatiek verkeer.

De immuniteit is niet geldig voor het internationale Strafgerechtshof, m'n kan dus individueel strafrechtelijk vervolgt worden voor daden tijdens de ambtstermijn.

5. Staatsaansprakelijkheid

De Commissie voor internationaal Recht van de Verenigde Naties stelde de regels over staatsaansprakelijkheid op, en maakte ze over aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in 2001. De tekst bepaalt wat wordt bedoeld met een internationale onrechtmatige daad van een staat; wat de gevolgen zijn van het begaan van een onrechtmatige daad; en welke staten herstel kunnen eisen⁹.

INTERNATIONALE ORGANISATIES

Internationale Organisaties zijn intergouvernementele organisaties, waarin alleen staten lid kunnen zijn. In het klassieke volkenrecht hebben internationale organisaties geen rechten en plichten in het internationaal recht, maar dit is

⁵ A13: Genocide Convention (Bosnia-Herzegovina v. Serbia and Montenegro)

⁶ A22: Activities in the area; D8: Convention Law of the Sea; D7 UNESCO Convention World Heritage

⁷ A3: ICJ; US Diplomatic and Consular Staff in Tehran (US vs. Iran); A24: Jurisdictional Immunity of the State (Germany vs. Italy)

⁸ Yerodia was involved in a precedent-setting case by the International Court of Justice (ICJ). In 1998, Yerodia publicly encouraged the Congolese population to kill members of a rebellion against the government, primarily ethnic Tutsis. In response, Belgium issued an international arrest warrant based on a new Belgian law (known as the Belgian Universal Jurisdiction Law, since repealed) allowing Belgian courts to prosecute international crimes, charging Yerodia with inciting genocide. The Congolese government responded by filing an application against Belgium to the ICJ, claiming that Belgium did not have jurisdiction and that Yerodia enjoyed diplomatic immunity as foreign minister. This case, known as the Warrant Case, was decided in Congo's favour. During the proceedings of the case, the Congo dropped its jurisdiction arguments and the case was decided solely on Yerodia's diplomatic immunity as foreign minister. However, some human rights groups saw this decision as a blow to universal jurisdiction.

⁹ A26: Obligations to Prosecute or Extradite (Belgium vs. Senegal); D 19: Responsibility of States for wrongful Acts

veranderd. In het hedendaagse volkenrecht hebben IO's een eigen bestaan, ze bestaan dus los van de lidstaten, die erin gerepresenteerd zijn.

Het idee achter een IO is, dat staten bevoegdheden toekennen aan intergouvernementele organisaties. Verder zijn IO's opgericht onder internationaal recht en ze zijn ook eraan gebonden.

IO's kunnen in sommige gevallen ook het IGH om advies vragen.

1. Rechten

Intussen wordt de internationale rechtspersoonlijkheid van internationale gouvernementele organisaties algemeen aanvaard. Wel is de rechtspersoonlijkheid van een internationale organisatie beperkt tot haar **doelstellingen en taken** zoals die uitdrukkelijk of impliciet blijken uit het oprichtingsverdrag van de organisatie en de daarna ontwikkelde praktijk¹⁰.

2. Plichten

Nu internationale organisaties op het terrein allerlei operationele taken uit voeren bestaat het risico dat hun activiteiten leiden tot schendingen van het volkenrecht. Dan rijst de vraag of de betrokken organisatie hiervoor aansprakelijk kan worden gesteld. Een hinderpaal vormen de immuniteiten die internationale organisaties genieten ten aanzien van de nationale rechter (vastgelegd in Art. 105 van de VN). IO's kunnen bovendien niet voor de internationale rechter (arbitrage) worden gebracht zonder hun instemming.

In de literatuur wordt het standpunt verdedigd, dat IO's die zich op immuniteiten beroepen om verantwoordelijkheid te ontlopen, bereid moeten zijn om rekenschap af te leggen. Verantwoordelijkheid stemt overeen met aansprakelijkheid in juridische zin. Rekenschap (accountability) is een veel vager begrip: het impliceert de bereidheid om verantwoording af te leggen aan een geloofwaardig toezichtmechanisme en om gevolgen te verbinden aan een vaststelling dat gedrag niet te rechtvaardigen valt. (Vb. in D13 en D22¹¹).

Indien een IO niet zelf aansprakelijk kan worden gesteld, is een mogelijke terugvaloptie het aansprakelijk te stellen van de lidstaten. Ook dit is echter evident, zoals uit de Behrami zaak¹².

3. De Verenigde Naties¹³

Het Handvest van de VN (D2) legt de bevoegdheden van de hoofdorganen van de VN vast. Tot het systeem van de VN behoren ook:

- Talrijke door de hoofdorganen opgerichte hulporganen;
- De gespecialiseerde organisaties van de VN, die onafhankelijk opereren, maar met de VN een verdrag hebben afgesloten waarin zij de doelstellingen van de VN onderschrijven.

ONDERNEMINGEN

Volgens de klassieke opvatting regelt het internationaal recht de verhoudingen tussen staten. Hieruit volgt dat het nationaal recht de verhoudingen regelt tussen de staten en de private actoren binnen diens rechtsmacht. Daar staat tegenover dat steeds meer ondernemingen (en NGO's) grensoverschrijdend georganiseerd zijn. Ondernemingen zijn, anders als staten, niet gebonden aan een grondgebied, en kunnen dus aan een nationaal recht "ontsnappen" – tenzij hun activiteit (bv. exploitatie van natuurlijke rijkdommen) dat niet toelaat.

¹⁰ A1: Reparations for Injuries suffered; A6: Legality of the use by a state of nuclear weapons in armed conflict.

¹¹ D13: IBRD/IDA resolution on World Bank Inspection Panel; D22: UNMIK Regulation on the Establishment of the Advisory Panel

¹² A14: ECHR: Behrami, Behrami and Saramati vs. France, Germany and Norway.

¹³ D2: Charter of the United Nations

Ondernemingen kunnen in de huidige stand van het volkenrecht, geen partij worden bij internationale verdragen. Ook de toepassing van het gewoonterecht (gedefinieerd als statenpraktijk en rechtsovertuiging van staten) is niet evident. Nochtans bestaan wel internationale regels. Die nemen vorm aan van:

- *Soft law*: kan wel aan ondernemingen worden onderschreven.
- *Onrechtstreekse regelgeving*: verplichtingen voor staten in vastgelegd een verdrag om het gedrag van “hun” ondernemingen te regelen, dit kunnen de staten dan overnemen in nationale wetgeving.
- *Internationaal strafrecht*: individuele aansprakelijkheid van ondernemers, niet van de ondernemingen zelf.

Daarnaast kunnen ondernemingen ook op een andere manier aan regels gebonden worden:

- Naast het volkenrecht is ook het *nationale recht van het gastland en van het land van oorsprong* (dat dan extraterritoriaal toegepast moet worden) van belang.
- *Zelfregulering* (gedragscodes opgesteld door het bedrijfsleven zelf) komt steeds meer voor.

1. Rechten

Ondernemingen beroepen zich op de bescherming van het volkenrecht wanneer zij in het buitenland investeren. De “minimumstandaard voor vreemdelingen”, en het daaraan gekoppelde diplomatieke beschermrecht (dat door staten ten voordele van de ondernemingen kan worden uitgeoefend).

Intussen kunnen ondernemingen ook zelf hun rechten afdwingen ten aanzien van het gastland waar zij investeren door een beroep op internationale arbitrage. Het Internationaal Centrum voor de Beslechting van Investeringsgeschillen is een geïnstitutionaliseerde vorm van arbitrage tussen ondernemingen en staten¹⁴.

2. Plichten

Er bestaan geen internationaal verdrag dat staten toelaat er zich toe te verbinden om de plichten van ondernemingen in wetgeving vast te leggen. Wel nam de OESO niet bindende Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen aan.

De Global Compact is een ander soft law document waarbij ondernemingen zich rechtstreeks kunnen aansluiten.¹⁵

NGO'S¹⁶

Net zoals ondernemingen vallen NGO's in beginsel onder het nationale recht, zelfs al hebben ze een internationale beheersstructuur. Voorbeelden zijn Amnesty International, Greenpeace and Oxfam. Van niet gouvernementele organisaties bestaat geen algemeen geldende internationale definitie. Internationale organisaties definiëren NGO's in functie van hun doelstellingen.

Nochtans wordt binnen het internationaal recht en binnen internationale organisaties een groeiende rol toegekend aan NGO's: Zo kunnen zij:

- Uitzonderlijk optreden als procespartij in internationale geschillenregeling (bv. Voor het Europees Hof v.d. Rechten v.d. Mens).
- Bij een aantal internationale rechtbanken optreden als “vriend van het Hof”.
- Beperkt deelnemen aan besluitvorming binnen internationale organisaties.
- Akkoorden sluiten waarop het volkenrecht van toepassing is.

Een aantal NGO's sloten zich aan bij internationale gedragscodes (zelfregulering) waarin zij verplichtingen met betrekking tot hun werking aanvaardden.

¹⁴ A9: ICSID: *Compania Del Desarrollo de Santa Elena vs. Costa Rica*

¹⁵ D17: UN Global Compact documents: Ten principles (2000) + Note on integrity measures; D27: OECD Guidelines Multinational Enterprises.

¹⁶ A18: ICSID: *Decision on Non-Disputing parties in Piero Foresti. Laura de Carli and others v. Republic of South Africa*; D15: ECOSOC Resolution 1996/31 on Consultative relationship between the UN and NGO's

1. Rechten van de Mens

De universele verklaring van de Rechten van de Mens, aangenomen als een niet-bindende resolutie v.d. AV v.d. VN, vormt het uitgangspunt voor het internationaal recht v.d. mens. Dit recht bestaat nu uit een uitgebreid netwerk van internationale verdragen met specifieke toezichtmechanismen bemand door individuele deskundigen. Sommige toezicht mechanismen bespreken niet enkel statenrapporten maar behandelen ook individuele klachten.

Mensenrechten maken tevens deel uit van het gewoonterecht.

De mensenrechtenraad is het centrale hulporgaan v.d. VN op het gebied van de rechten v.d. mens. In de Raad doen regeringen aan politieke besluitvorming over de mensenrechtelijke actualiteit. Nieuwe verklaringen en verdragen op het gebied v.d. rechten v.d. mens worden er voorbereid.

2. Individuele Strafrechtelijke Aansprakelijkheid¹⁷

Het internationaal Strafgerechtshof is, onder bepaalde voorwaarden, bevoegd om de strafrechtelijke aansprakelijkheid van individuen die beschuldigd worden van genocide, misdaden tegen de mensheid, oorlogsmisdaden en agressie vast te stellen.

¹⁷ D16: Rome Statute of the international Criminal Court; A25: International Criminal Court: Prosecutor v. Lubanga

3. BRONNEN

Artikel 38 §1 van het Statuut van het Internationaal Gerechtshof bevat een niet-exhaustieve lijst van bronnen die het Hof kan gebruiken bij de oplossing van juridische geschillen:

- Internationale verdragen;
- Internationale gewoonten
- Algemene rechtsbeginselen
- Rechterlijke beslissingen en rechtsleer

VERDRAGENRECHT¹⁸

Het Verdrag van Wenen betreffende het verdragenrecht (1969) is van toepassing op verdragen afgesloten tussen Staten. Staten zijn enkel gebonden aan een verdrag indien zij hun instemming om gebonden te zijn, hebben geuit. Het verdragenrecht is contractueel van aard. Verdragen hebben in beginsel geen gevolgen voor derden. Het Verdrag van Wenen regelt de totstandkoming, wijziging en beëindiging van verdragen.

Het Verdrag van Wenen laat het maken van voorbehouden (artikel 19 en volgende) bij multilaterale verdragen toe, zij het binnen bepaalde beperkingen.

Belangrijk zijn ook de regels over de interpretatie van verdragen (art.31-33) die e rechter moeten helpen om vaak abstract geformuleerde verdragsbepalingen correct toe te passen op een concrete situatie. De rechter beschikt bij het interpreteren van verdragsbepalingen over een zekere vrijheid.

GEWOONTERECHT¹⁹

De gewoonte is een ongeschreven rechtsbron met twee bestanddelen: de statenpraktijk en de rechtsovertuiging. Een gewoonte is bindend voor alle staten (behalve voor de zgn. persistent objector).

Het bewijzen van het bestaan van een gewoonte is lastig. In principe moet aangetoond worden dat er een eenvormige en standvastige algemene statenpraktijk bestaat die gebaseerd is op de overtuiging dat het gedrag een verplichtend karakter heeft. In de rechtspraak worden de voorwaarden, zoals uit onderstaande zaken blijkt, flexibel toegepast.

Artikel 38 van het Statuut van het IGH voert geen hiërarchie in tussen verdragen en gewoontes. Staten kunnen bij verdragsrechtelijke regel afwijken van een gewoonte tenzij die gewoonte een *ius cogens*²⁰ karakter heeft.

ALGEMENE RECHTSBEGINSELEN

¹⁸ A10: Inter-American Court of Human Rights: *Mayagna Awas Tingni Community v. Nicaragua*; A12: ICJ: *Armed Activity on the Territory of Congo (Congo v. Rwanda)*; A13 ICJ: *Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro*; D4: *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*; D6: *Vienna Convention on the Law of Treaties*

¹⁹ A2: ICJ: *North Sea Continental Shelf cases (Germany v. Denmark v. The Netherlands)*; A4: ICJ: *Military and paramilitary activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA)*; A5: ICTY (Intern. Criminal Tribunal Yugoslavia): *Prosecutor v. Tadic*

²⁰ *Treaties conflicting with a peremptory norm of general international law*

Algemene raad: komt meerdere keren per jaar samen en wordt samengesteld uit personeel van ambassades aangevuld met kabinetsmedewerkers. Het betreft één orgaan⁵⁵ met een dubbele rol:

- Geschillenbeslechting (Dispute Settlement Body)
- Toezicht op het handelsbeleid v.d. lidstaten (Trade Policy Review Body)

2. WTO Besluitvorming

Art. 9 §1: *The WTO shall continue the practice of decision-making by consensus followed under GATT 1947. Except as otherwise provided, where a decision cannot be arrived at by consensus, the matter at issue shall be decided by voting. At meetings of the Ministerial Conference and the General Council, each Member of the WTO shall have one vote.*

Hoe gaat besluitvorming in z'n werk?

- Elke lidstaat heeft één stem (geen P5 zoals in de veiligheidsraad)
- De bedoeling is dat er niet gestemd wordt maar bij consensus te beslissen, tenzij het verdrag anders bepaalt. In de praktijk is het zo gegroeid dat er nooit gestemd wordt, ofwel is er consensus ofwel is er niets.

In de praktijk is deze besluitvorming niet zo democratisch:

- Consensus zorgde ervoor dat er te veel *informele onderhandelingen* plaatsvonden tussen de grote landen, hierdoor werd er in de plenaire sessies nog weinig onderhandeld, dit kreeg een naam 'het green room fenomeen'. Waarom? Omdat blijkbaar het behang in het kantoor van het hoofd v.d. WTO groen was. Het fenomeen was dus dat ze bij elkaar kwamen en eigenlijk de eerste fase v.d. onderhandelingen zuiver tussen hen gebeurde, enkel wanneer er hier een overeenkomst was ging m'n de kring uitbreiden naar groeilanden en later ontwikkelingslanden. De ontwikkelingslanden hebben van in het begin gezegd dat de WTO een bias had tegen de derdewereldlanden. Dit zorgde voor een oppositiebeweging.
- Daarnaast was er ook nog een *capaciteitsprobleem van ontwikkelingslanden*, voor kleine ontwikkelingslanden met een kleine delegatie in Geneve was het niet zo eenvoudig om al deze vergaderingen op te volgen. Een consensus systeem werkt wanneer iedereen de informele onderhandelingen kan bijwonen en m'n mogelijkheid heeft om 'een slechte zaak te blokkeren'.

M'n is vandaag de dag wel meer en meer gaan kijken naar de behoefte v.d. ontwikkelingslanden. *Voorbeeld*: Enerzijds moet m'n de farmaceutische sector beschermen maar anderzijds gaat hierdoor de prijs v.d. medicatie omhoog en vele mensen in ontwikkelingslanden hebben geen toegang tot deze medicatie. Dus heeft m'n in het TRIPS akkoord gezegd dat er een uitzondering kan zijn voor ontwikkelingslanden om de aankoop van geneesmiddelen toegankelijker te maken.

De arme landen zijn geleidelijk aan ook meer 'een blok' gaan vormen, dit heeft ervoor geleid dat er de laatste jaren heel weinig vooruitgang is geboekt. Vroeger gebeurde het nooit dat een kleiner ontwikkelingsland nee durfde te stemmen, maar nu ze een blok zijn gaan vormen durven ze dit wel. Dit zorgt er dan weer voor dat het

⁵⁵ Het is éénzelfde orgaan dat haar naam veranderd wanneer ze samenkomen in een bepaalde hoedanigheid, het zijn dezelfde mensen met een andere, specifieke functie.

belang van de WTO begint af te nemen en m'n weer aan het kijken is naar bilaterale akkoorden zoals EU-Canada en EU-VS.

3. WTO Geschillenbeslechting

Niet veel info hierover in D14, behalve over de rol v.d. general council hierin. De details van geschillenbeslechting zijn uitgewerkt in bijlage 2⁵⁶. Een aantal kenmerken:

- Geschillenbeslechting is enkel mogelijk voor staten (en de staten moeten partij zijn bij het WTO), zelfs al gaat het vaak over de belangen van het bedrijfsleven, het is een mechanisme uitsluitend voor staten.
- Gespecialiseerd mechanisme, dus enkel bevoegd voor geschillen die verband houden met de WTO-verdragen, geen andere (handels)disputen.

Algemene procedure geschillenbeslechting in de WTO: De partijen proberen eerst de formele procedure te vermijden door met elkaar te overleggen (diplomatieke fase: consultaties). Als dit niet lukt dan stap je naar een 'panel', alle landen mogen zelf personen voordragen die werken in dit panel (dit is half juridisch en half diplomatiek). Wanneer een van de partijen niet gelukkig is met de uitspraak van het panel kan m'n in beroep gaan bij de 'appellate body', dit is een rechter (5 rechters, permanent orgaan, internationale economische rechtbank).

Appellate body zal een onderzoek instellen om mogelijke schending v.d. WTO-verdragen vast te stellen. Dit rapport gaat dan naar 'dispute settlement body', dit body kan enkel afwijken v.d. beslissing v.d. appellate body bij consensus, dit is erg onwaarschijnlijk want de partij die het geschil gewonnen heeft in de appellate body zal nooit bij consensus in beroep gaan bij dispute settlement body.

Wat als een staat de beslissing van de appellate body niet naleeft? De tegenpartij mag terug stappen naar de WTO en economische dwangmaatregelen voorstellen als tegenmaatregel voor de geleden schade. Ook dit gaat dus weer verder dan in VN, als m'n in de VN een uitspraak niet naleeft is het niet zomaar mogelijk dwangmaatregelen voor te stellen.

Het is duidelijk dat dit heel anders is dan in de VN, de rechterlijke organen in de WTO staan sterker dan in de VN (je moet de bevoegdheid en de uitspraak aanvaarden).

A8: WTO APPELATE BODY: SHRIMPS

A8: WTO Appellate Body: US import prohibition of certain shrimp and shrimp products (8 October 1998) (p 87)

Probleem in deze zaak: in de VS legt m'n een handelsbeperking op, op vraag v.d. milieubeweging, de regelgeving die m'n aanneemt: invoerbeperking op garnalen (niet om de garnalen te beschermen) maar om de zeeschildpadden te beschermen. Het achterliggend probleem is dat veel zeeschildpadden worden verwond door de netten die m'n gebruikt om garnalen te vangen (zeeschildpad = beschermd diersoort) als volgt mag m'n in de VS enkel garnalen invoeren waarvan m'n kan bewijzen dat ze met veilige netten zijn gevangen (dit staat niet in het GATT-verdrag natuurlijk dus de VS gaat het GATT-verdrag schenden). Een aantal landen die garnalen invoeren bij VS en deze netten niet gebruiken vechten dit aan bij het appellate body.

⁵⁶ Bijlagen zijn opgesomd op p 400 in het bronnenboek maar werden niet opgenomen.

Vraag die m'n stelt: Er is een verdrag ter bescherming van bedreigde diersoorten en de handel van deze dieren (wel een verdrag maar geen WTO-verdrag), daarnaast is er GATT. Kan het appellate body rekening houden met andere verdragen die impact hebben op de naleving van de WTO verdragen?

De WTO zegt: we kunnen rekening houden met ander internationaal recht in de mate dat het WTO recht daar zelf een 'opening' voor houdt. Je moet dus in het WTO recht een 'bepaling/ begrip/ concept' vinden dat een 'toegangspoort' vindt voor ander recht dan WTO recht. Er is super veel kritiek op deze 'tunnel visie' van de WTO. Het appellate body zorgt voor een breuk in het evenwicht van de duurzame ontwikkeling.

Hoe weten we dat zeeschildpadden beschermden diersoorten zijn? Dit weten we door het CITES⁵⁷-verdrag over handel in beschermde diersoorten. Hoewel het over handel gaat is het geschreven vanuit een idee van bescherming v.h. milieu. Het is een verdrag waar de WTO niet bevoegd voor is, bestaat al lang voor er van WTO sprake was.

De organisatie die het CITES-verdrag opstelde doorbreekt de idee van internationale organisaties als ofwel een staat ofwel een NGO. In CIUCN⁵⁸ zijn staten en NGOs beide op gelijke voet lid.

Aan het CITES-verdrag is een annex gevoerd waarin de beschermde diersoorten staan opgesomd. De VS zien hun wetgeving over de garnalenvangst als een uitvoering van hun plichten onder het CITES-verdrag. De Aziatische landen zien dit niet zo.

Op het eerste zicht is een invoerbepanking strijdig met het GATT-verdrag. Dit is erop gericht de douanetarieven te verminderen, deze maatregel staat hier dus tegenstrijdig op. In het GATT-verdrag laat art. XX uitzonderingen toe op het verbod op invoerbepankingen.

Art. XX GATT-Agreement: *Subject to the requirement that such measures are not applied in a manner which would constitute a means **of arbitrary or unjustifiable discrimination between countries** where the same conditions prevail, or a disguised restriction on international trade, nothing in this Agreement shall be construed to prevent the adoption or enforcement by any contracting party of measures:*

(a) necessary to protect public morals;

*(b) necessary to protect human, **animal** or plant life or health; (...)*

(e) relating to the products of prison labour;

(f) imposed for the protection of national treasures of artistic, historic or archaeological value;

(g) relating to the conservation of exhaustible natural resources if such measures are made effective in conjunction with restrictions on domestic production or consumption (...)

Er worden een aantal grondslagen ingeroepen die staten kunnen inroepen om toch beperkingen op de handel te behouden. Een van deze mogelijkheden is "om uitputbare natuurlijke rijkdommen" te conserveren voor volgende generaties (§g). Als een van de motieven van art. XX relevant zijn in een bepaalde zaak, dan nog moeten de maatregelen voldoen aan de voorwaarden van de inleiding van art. XX.

Vragen die m'n stelt aan de beroepscommissie om het gedrag van de VS te toetsen aan Art. XX §g:

⁵⁷ CITES = Convention on International Trade in Endangered Species of wild fauna and flora.

⁵⁸ CIUCN = International Union for Conservation of Nature.

- Is er een motief?
- Zijn de genomen maatregelen niet willekeurig of discriminatoir?

Antwoorden v.d. beroepscommissie:

- *Is er een motief?* Volgens de Aziatische landen gaat Art. XX §g over mineralen, niet over levende wezen. De vaste beroepscommissie is het er niet mee eens, zij interpreteren §g aan de hand van het CITES-verdrag. Daar wordt het beschouwd als een bedreigde diersoort, dus zij kunnen worden beschouwd als een uitputbare natuurlijke rijkdom. De vaste beroepscommissie kan andere verdragen dat WTO-verdragen toepassen voor zover de WTO-verdragen hier ruimte voor laten in hun teksten. Men moet altijd het bruggetje vinden naar het WTO-recht zelf, men kan enkel naar de vaste beroepscommissie wanneer het WTO-verdrag deze mogelijkheid creëert door een begrip te gebruiken dat in het kader van een ander verdrag kan worden geïnterpreteerd. De commissie verwijst ook naar de preambule van het oprichtingsverdrag van de WTO, daar staat dat de WTO wilt bijdragen aan duurzame ontwikkeling, daarom is het makkelijker om de WTO-verdragen te interpreteren aan de hand van andere verdragen over duurzame ontwikkeling.
- *Is de genomen maatregel niet discriminatoir?* Dat vindt de vaste beroepscommissie wel, over de manier waarop ze is toegepast in de VS. Buitenlandse bedrijven worden niet benadeeld, er is een verschil van behandeling geweest tussen verschillende importeurs van garnalen. Men heeft Mexico op een andere wijze behandeld als de Aziatische importeurs. Dit blijkt uit het feit dat men met Mexico in de aanloop van de wetgeving heeft onderhandeld over de voorwaarden waaronder men nog garnalen mocht importeren, men had een gratieperiode toegestaan en een akkoord getroffen over de transfer van de technologie voor de 'turtle excluder device'. Dat soort maatregelen heeft men niet tegenover de Aziatische landen genomen en dat vindt de commissie discriminatoir. Er is geen rechtvaardiging te vinden voor het feit waarom men voor Mexico wel een deel van de kosten van de invoerbeperking wil dragen, maar men dit niet wil doen tegenover de Aziatische landen.

De vaste beroepscommissie vindt dus dat wanneer je zo'n maatregel neemt, je in het kader van de WTO moet onderhandelen. Door het feit dat je samen lid bent van dezelfde Wereldhandelsorganisatie moet er onderhandeld worden, er mag geen unilaterale beslissing worden genomen.

Er is dus wel degelijk sprake van een schending van art. XX van het GATT-verdrag. Ze zeggen dat de beslissing niet betekent dat het milieu geen belang kan hebben in de WTO, ze hebben enkel gezegd dat men moet onderhandelen en niet mag discrimineren.

Het effect is dat de praktijk en de wetgeving in de VS moet worden aangepast. De samenwerking moet worden ingeschreven. De milieubeweging zal dan achteraf zeggen dat het effect van de beslissing is om milieumaatregelen ondergeschikt te maken aan het WTO-recht. Men zegt dat er dan toch een soort van hiërarchie is, het WTO-recht lijkt toch extra voorwaarden op te leggen aan milieuverdragen.

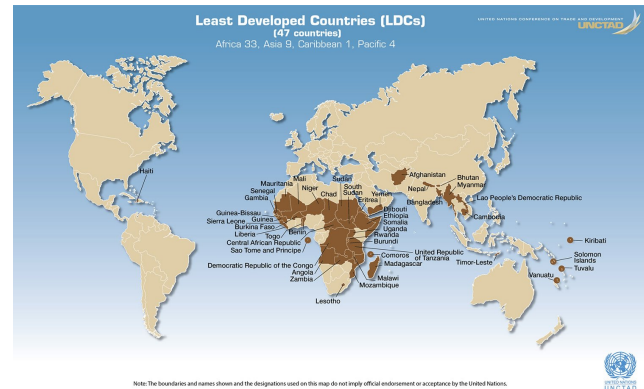
Het ontbreken van een specifieke milieurechtbank heeft tot effect dat op het milieurecht de criteria van de WTO worden toegepast. Niet vanuit een hiërarchie van bronnen, maar vanuit de specialisatie van het forum.

3. ONTWIKKELING

ONTWIKKELINGSLANDEN

1. Definitie minst ontwikkelde landen

- 47 countries are currently designated by the United Nations as "Least Developed Countries" (LDCs)
- The list of LDCs is reviewed every three years by the United Nations Economic and Social Council (ECOSOC), in the light of recommendations by the Committee for Development Policy (CDP)
- The following three criteria are used by the CDP to determine LDC status:
 - o *Per capita income* (gross national income per capita)
 - o *Human assets* (indicators of nutrition, health, school enrolment and literacy)
 - o *Economic vulnerability* (indicators of natural and trade-related shocks, physical and economic exposure to shocks, and smallness and remoteness)
- Concessions associated with LDC status include benefits in the areas of:
 - o *Development financing*, notably grants and loans from donors and financial institutions
 - o *Multilateral trading system*, such as preferential market access and special treatments
 - o *Technical assistance*, notably, toward trade mainstreaming (Enhanced Integrated Framework)

Het ontwikkelingsbeleid van westerse landen is vaak een onderdeel van het buitenlands beleid, d.w.z. dat ze er rekening mee houden dat ze ontwikkelingssamenwerking kunnen inzetten voor doelstellingen die niet met ontwikkeling te maken hebben en bovendien behoort het tot soevereiniteit. M'n pleit er niet voor om veel internationaal recht rond ontwikkelingsbeleid aan te nemen.

Ander elementen van de discussie is:

- Moeten ontwikkelingslanden anders behandeld worden in het internationaal recht dan ontwikkelde landen?
- Is het uitgangspunt dat alle landen juridisch gelijk zijn en in het verdrag dezelfde verplichtingen moeten opnemen, is het een rechtvaardig uitgangspunt?
- Of moeten we toch differentiëren en kunnen we binnen verdragen lagere eisen aanstellen dan we stellen aan geïndustrialiseerde landen gezien dat die landen over mindere capaciteit beschikken?

Er is in het internationaal recht geen algemene definitie over wat een ontwikkelingsland en een ontwikkeld land is. Dat betekent dat wanneer je die termen gebruikt in een verdrag, dat je moet definiëren wat je met die begrippen bedoelt. Er is wel een algemeen aanvaarde definitie van minst ontwikkelde landen. Dat is een definitie die komt van de VN en aangenomen is in het kader van ECOSOC (zie hierboven).

Het is vrij algemeen aanvaard dat men differentieert ten voordele van minst ontwikkelde landen. Dat men voordelen toekent, vb. dat men een langere tijd onder verplichting zitten om te implementeren, aan minst ontwikkelde landen. Als je uit de categorie van minst ontwikkelde landen verdwijnt, die verliezen hun voorrangstatuut.

2. Definitie ontwikkelings- en ontwikkelde landen

There are no WTO definitions of “developed” and “developing” countries. Members announce for themselves whether they are “developed” or “developing” countries. However, other members can challenge the decision of a member to make use of provisions available to developing countries. That a WTO member announces itself as a developing country does not automatically mean that it will benefit from the unilateral preference schemes of some of the developed country members such as the Generalized System of Preferences (GSP). In practice, it is the preference giving country which decides the list of developing countries that will benefit from the preferences.

The WTO recognizes as least-developed countries (LDCs) those countries which have been designated as such by the United Nations. There are currently 47 least-developed countries on the UN list, 32 of which to date have become WTO members.

Voor ontwikkelde landen in het algemeen, daar zijn verdragen over die op alle ontwikkelde landen van toepassing zijn. Als je lid wil worden van de WTO, moet je zelf als land zeggen of je een ontwikkeld land bent of niet. Je moet onderhandelen om te zien of de leden van de WTO u willen volgen of niet, en dus of ze bereid zijn om u te beschouwen als ontwikkeld land of niet.

Het onderscheid vervaagt steeds meer. De categorie van minst ontwikkelde landen zal nog jaren meegaan, maar of het onderscheid tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden overeind zal blijven, gezien de evolutie op het terrein, is onduidelijk. Dat onderscheid komt uit de kolonisatie, want de ontwikkelingslanden waren landen van voormalige kolonies.

D9: VERKLARING RECHT OP ONTWIKKELING

D9⁵⁹: UN Declaration Right to Development (4 December 1986) (p 353)

Is er een recht op ontwikkeling? Zo ja, wie heeft dat recht? In 1986 is er in de AV v.d. VN een verklaring op recht van ontwikkeling aangenomen (D9). De achtergrond daarvan is een mensenrechtendiscussie. Het argument van de ontwikkelingslanden, die in het midden van de jaren 70 grotendeels onafhankelijk waren geworden en niet deelgenomen hadden aan de universele verklaring v.d. rechten v.d. mens, was dat mensenrechtencatalogoog van individuele rechten onvolledig was en dat die moest worden aangevuld met het mensenrecht op ontwikkeling. Het argument was dat bescherming van mensenrechten middelen vereist.

Er is een enorm verschil in de middelen waarover wij beschikken in vergelijking met middelen van ontwikkelingslanden, als gevolg van de koloniale periode. De ontwikkeling in ontwikkelde landen is mogelijk gemaakt door rijkdommen van ontwikkelingslanden. Dat leidt ertoe dat het voor ontwikkelingslanden moeilijker is om mensenrechten te beschermen, want ontwikkelde landen hebben dit gebruikt. Als je uitgangspunt is dat zowel ontwikkelde en ontwikkelingslanden gelijk moeten zijn met mensenrechten, dan zou het niet mogen uitmaken waar je geboren wordt.

In het huidig systeem ontbreekt de internationale solidariteit. Een mensenrechtenverdrag wordt geratificeerd door een staat en die staat is verantwoordelijk voor de verwezenlijking van mensenrechten die binnen de jurisdictie v.d. rechtsmacht van die staat vallen. Want sommige mensen worden beter beschermd dan anderen.

⁵⁹ Reeds kort behandeld onder het hoofdstuk Andere Bronnen.

Het **recht op ontwikkeling** moet daarover een antwoord geven en *internationale solidariteit organiseren zodat in realiteit iedereen gelijk is*. Zij zagen dat als collectief recht v.d. bevolking van ontwikkelingslanden in het algemeen. Voor hen was het recht op ontwikkeling het recht van een volk, maar een volk begrepen als de bevolking van hun land.

De ontwikkelde landen waren niet erg te vinden voor die opvatting, omdat die extra verplichtingen tot solidariteit zouden opleggen. Ze hebben hier een aantal argumenten voor:

- 'Ze wilden zelf onafhankelijk worden, dus je kunnen ze nu zelf beleid voeren en controle hebben over wat ze doen'.
- Er was wel enige steun voor het idee van recht op ontwikkeling, maar in de zin van een recht dat zich binnen een territorium van een land zou afspelen, niet grensoverschrijdend. De gedachte v.d. ontwikkelde landen was dus dat ontwikkelingsbeleid in eerste instantie een nationaal beleid, conform de mensenrechten moet zijn. De interne doelstelling om mensenrechten te verwezenlijken, zowel op gebied van besluitvorming van welk economisch beleid je ontwikkelt, maar ook in termen van de inhoud van het beleid en de resultaten die het beleid moet hebben. Dus eigenlijk een extra instrument om gedrag van regeringen toerekenbaar te maken aan de eigen bevolking.
- Er is een derde opvatting, die in 1986 niet heel sterk was, over de inheemse volkeren. Ze zeiden dat ze voor collectief recht op ontwikkeling waren, maar dan een recht van ons. Een recht van inheems volk om eigen prioriteiten te bepalen. Dat kunnen heel andere prioriteiten zijn dan die van de nationale regering.

Uiteindelijke verklaring v.h. recht op ontwikkeling: bedoeling was om die bij consensus aan te nemen. Dit is niet gelukt. Door de USA is er een stemming over de resolutie gevraagd en de USA hebben ook tegen de tekst gestemd. De Europese landen hebben ofwel voor gestemd ofwel zich onthouden. De tegenstem van VS heeft te maken met principieel bezwaar tegen het idee dat mensenrechten collectieve rechten kunnen zijn. Ze zijn van mening dat het individuele rechten zijn. Ze hebben hun weerstand tegen die opvatting tot nu toe volgehouden. De bedoeling was om te beginnen met een niet bindende tekst, maar die later om te zetten in een bindend verdrag. Dat is er nog altijd niet, daaruit blijkt hoezeer de controverse over dat recht er nog altijd is. Die verklaring is een compromis tussen die twee opvattingen (van ontwikkelde (noord) en ontwikkelingslanden (zuid)).

<u>Noord</u>	<u>Zuid</u>
Art. 2.1 mens centraal Art. 2.3 verantwoordelijkheid van de nationale Staat	Art. 3.3 verplichting om samen te werken + NIEO
Art. 8 participatie; vrouwen	Art. 4 internationaal ontwikkelingsbeleid; internationale inspanningen als aanvulling bij de inspanningen van ontwikkelingslanden
Art 6.3 gebrek aan ontwikkeling geen excuus voor mensenrechtenschendingen	

Bij het noorden hebben ze het volgende gezegd:

- Art. 2.1 De mens moet centraal staan in de ontwikkeling. Dit is het begin van een veel breder concept van ontwikkeling waarbij gezegd wordt dat schending van mensenrechten deel uitmaakt van ontwikkeling. Er is geen tegenstelling tussen ontwikkeling en mensenrechten, want mensenrechten maken deel uit van ontwikkeling. Het gebrek aan economische ontwikkeling is geen argument om mensenrechten niet te respecteren.
- Art. 2.3 Staten hebben het recht en de verplichting om nationale ontwikkelingsprogramma's op te richten ter verbetering van het algemeen welzijn.
- Art. 8 Idee dat ontwikkelingsbeleid moet berusten op vrije participatie van de bevolking, zowel in besluitvorming als in genieten van resultaten. De overheid moet zorgen van gelijke kansen en toegang tot onderwijs, gezondheidszorg, inkomen etc. voor alle inwoners (mannen/vrouwen).

Voor het zuiden:

- De erkenning dat het recht op ontwikkeling een collectief recht is, dus dat het wel degelijk mogelijk is om mensenrechten van groepen te bespreken. Dat past bij Amerikaans idee van mensenrechten.
- Enkele bepalingen die in de richting van internationale solidariteit gaan. Ze zijn zacht geformuleerd omdat landen niet verder wilden gaan dan die van het noorden stonden.
- Art. 2.3 hier staat dat staten nationale policies moeten ontwikkelen, maar ook in art. 3 dat er een samenwerkingsverplichting is om ontwikkeling te verwezenlijken. Er zou een nieuwe internationale economische orde moeten komen om dat te bevorderen.
- Art. 4.2 hier staat er dat er complementair aan inspanningen die landen zelf uitvoeren, er effectieve samenwerking moet zijn op het internationale niveau om de landen de middelen te geven die ze nodig hebben. Ze hebben een inspanningsverplichting, geen resultaatsverbintenis.

De 0.7 norm is een norm die in de jaren 70 in resolutie de AV v.d. VN is opgenomen, idee is dat ontwikkelde landen 0.7% van budget aan ontwikkelingssamenwerking moeten geven. Het wordt niet altijd nageleefd. Er zijn 4-5 landen in de wereld die het daadwerkelijk doen.

In de mensenrechtenraad is er een werkgroep over recht op ontwikkeling die al jaren probeert om verdrag van recht op ontwikkeling te schrijven en overeen te komen. De discussie is geblokkeerd rond kwestie van rechtvaardigheid van huidige economische orde. Ontwikkelingslanden vinden nu dat ontwikkelingshulp niet volstaat.

AFRICAN CHARTER HUMAN AND PEOPLES' RIGHTS

Art. 22

- *All peoples shall have the right to their economic, social and cultural development with due regard to their freedom and identity and in the equal enjoyment of the common heritage of mankind.*
- *States shall have the duty, individually or collectively, to ensure the exercise of the right to development.*

De enige regio waar je wel een juridisch bindend recht op ontwikkeling hebt, dat is in Afrika. In het Afrikaans Handvest⁶⁰ voor de Rechten van de Mens en Volkeren is het recht tot ontwikkeling opgenomen. Dat is een

⁶⁰ Niet opgenomen in het bronnenboek.

juridisch bindend verdrag. Het verschilt lichtjes van formulering in de VN-verklaring, in de zin dat het hier gaat om een zuiver collectief recht (enkel recht van volkeren). Bij VN is het een recht van individuen en volkeren.

Het Afrikaans verdrag is enkel van toepassing in Afrika, zij kunnen enkel partij worden. Dat betekent dat die hele noord-zuid dimensie niet in het Afrikaans verdrag kan zitten. Wat er gebeurd is, is dat die discussie niet centraal staat, maar dat er inheemse volkeren zijn en minderheden die van dat art. 22 gebruik zijn gaan maken om recht op ontwikkeling te claimen tegen eigen regering.

A19: MINORITY RIGHTS

A19⁶¹: African Commission on Human and People's Rights: Centre for minority rights development (Kenya) and minority rights group international on behalf of endorois welfare council v. Kenya (25 November 2009) (p 179)

De allereerste uitspraak waarbij een groep binnen een land een schending op recht van ontwikkeling inriep, heeft zich voorgedaan in Kenia. Toen deze zaak voorkwam was er nog geen Afrikaans Hof voor de rechten van de mens, dat is er nu wel. Vorig jaar is het eerste arrest voor het Afrikaans Hof geveld in een gelijkaardige zaak, nl. arrest in OGIEK tegen Kenia. Dat ligt in dezelfde lijn als beslissing v.d. commissie die hierna volgt.

Wat zijn de feiten van verhaal? Die Endorois wonen aan een meer in Kenia en de overheid is bezorgd over toerisme en economische terugval hiervan en besluit om aan dit meer een safari jachtpark in te richten, waarvoor de Endorois moeten plaatsmaken. Probleem is dat die Endorois koeien hebben. Die koeien moeten water drinken, dat doen ze in het meer. De overheid biedt ze ander land aan ter vervanging v.h. land waar ze 'verdreven' worden, maar dat is een droger gebied en die Endorois kunnen hun traditionele levenswijze niet bestendigen op dat nieuw stuk land. Zij zeggen dat dat hun recht op ontwikkeling schendt. De regering zegt dat er verkiezingen zijn geweest, ze zijn democratisch verkozen en ze hebben het recht om als regering het ontwikkelingsbeleid te bepalen op nationaal niveau en dit komt ten goede aan de Keniaanse economie en bevolking in het algemeen, dus ze zijn gelegitimeerd om dit soort beslissingen te nemen. Die Endorois zegt dat het niet gaat, want ze hebben een bijzondere levensstijl. Ze kunnen niet als groep overleven wanneer ze van het land worden verdreven.

De eerste vraag is of de Endorois een volk zijn in de zin van art. 22? Ze moeten bepalen wat de precieze draagwijdte is van recht op ontwikkeling in het Afrikaans Handvest.

- In §277 zegen ze dat het recht op ontwikkeling zowel een procedurele als materiële dimensie heeft. Dit betreft dus zowel hoe je beslissingen neemt als hoe je de ontwikkeling verdeelt over de bevolking.
- In §283 spreken ze om procedure dimensie uit te klaren, welke eisen stelt recht op ontwikkeling op besluitvormingsproces? Men verwijst uitdrukkelijk naar de VN-verklaring, meer specifiek de bepaling die het heeft over "active free and meaningful participation in development". De interpretatie van deze bepaling brengt met zich mee dat de Keniaanse overheid de situatie en mogelijkheden tot ontwikkeling voor de Endorois moet verbeteren om met deze bepaling overeen te stemmen.

De Keniaanse overheid zegt dat ze die geconsulteerd hebben en dat er overleg was met ouderen in de gemeenschap. De commissie zegt dat ze niet geloven dat het consultatieproces dat geweest is voldoende was om te voldoen aan vereiste van "active, free and meaningful participation in development". De overgrote meerderheid van Endorois zijn ongeletterd, dus je moet iets anders doen dan een document ondertekenen bij

⁶¹ Reeds kort behandeld onder het hoofdstuk Andere Bronnen.

consultatie. Het blijkt ook dat men er zich niet van bewust was dat men niet meer naar die gronden zou kunnen terugkeren. Er is onduidelijkheid in de Endorois gemeenschap over wat consequenties waren v.d. beslissing die de overheid zou nemen.

Tweede discussiepunt is het materieelrechtelijke deel, daar zegt de Afrikaanse commissie het volgende: ze zeggen niet dat je nooit kan beslissen een groep te laten verhuizen, maar minimaal moet aan die groep land van gelijkwaardige kwaliteit ter beschikking worden gesteld, wat hier niet het geval is. De overheid moet bijstand verlenen om het voor de groep mogelijk te maken met de nieuwe omstandigheden om te gaan. Bovendien heeft de groep recht op een deel van de opbrengst van dat safaripark. Er wordt dus een schending vastgesteld van art. 22.

Ondertussen is diezelfde lijn aangehaald in de zaak OGIEK.

Dit betekent nu dat we een juridisch bindend arrest hebben, waardoor we in Afrika een juridisch bindend artikel hebben over ontwikkeling.